

N05 - 2003

NT

Algemeen jaarverslag

Boekmanstichting-Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel.: 6243739

2003

**STICHTING
HET NATIONALE TONEEL**

bet Nationale Toeneel

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Inhoudsopgave

	pagina
1. Inleiding	2
2. Activiteiten	4
2a Repertoire	6
2b Workshop Frans Strijards	34
2c Communicatie en Marketing	35
2d Nationale Toneel Tribune	39
3. Personeel en organisatie	42
3a Algemeen	43
3b Ondernemingsraad	46
3c Medewerkers 2003	47
4. Samenstelling bestuur	52
5. Financieel overzicht (samenvatting)	vanaf 53
5a Algemeen en kwantitatieve gegevens	
5b Balans per 31 december 2003	
5c Exploitatierekening 2003	

1. Inleiding

Het kalenderjaar 2003 was een enerverend jaar.

Veel van de artistieke dromen werden waargemaakt. Voorstellingen als *Strange Interlude* en *Tartuffe* overtroffen ieders verwachtingen in positieve zin. Sterk qua concept en uitvoering, meesterlijk gespeeld. *Cyrano de Bergerac* werd een publiekslieveling. *The Shape of Things* en *Rosmersholm* waren uitersten in repertoire en opvatting van een garde jonge regisseurs. In de grote- en in de kleine zaal was het Nationale Toneel sterk aanwezig.

Dat van de tien producties er twee in de eerste helft van het jaar met gemengde gevoelens worden bekeken - *Dood van een Handelsreiziger* en *De Dochters van King Kong* - was verklaarbaar maar daarom niet minder teleurstellend. De keuze van het repertoire, acteurs en uitvoering was op voorhand veelbelovend, in beide gevallen bereikte de regie geen vlieghoogte. Dat maakt een terugblik op het eerste halfjaar tweeslachtig. Sterk in de kleine zaal, terughoudend in de grote zaal. Het publiek had er in zijn waardering voor de voorstellingen weinig last van.

Door de afgelasting van het oorspronkelijk geplande *Black Rider* van Tom Waits, misten we het abonnementspubliek voor de vervangende voorstelling *De Dochters van King Kong* van Theresia Walser. Daardoor bleven we dit jaar in zaalbezetting iets achter bij ons normale (hoge) gemiddelde. Desalniettemin was het zaalbezettingspercentage van de overige voorstellingen in dat jaar gemiddeld circa 60%, nog steeds boven het landelijk gemiddelde.

Gelukkig revancheerde het gezelschap zich overtuigend na de zomer met het begin van het seizoen 2003-2004. Volle zalen voor de reprise van Fassbinders *Het Vuil*, *De Stad* en *De Dood*, Ibsens *Rosmersholm*, Molières *Tartuffe* en *Cyrano de Bergerac* van De Rostand. Een publieksnominatie voor de laatste en bovendien een verdiende nominatie voor de Louis d'Or voor Stefan de Walle als *Cyrano*. Met de nominaties voor Jappe Claes en Mark Rietman voor *Strange Interlude* en de Theo d'Or voor *Ariane Schluter* het recordjaar aan nominaties in elk geval. Daarbij de aankondiging van een mega-onderneming als het Festival 'De Achterkant van het Voorhout', waarin in dit seizoen tien producties worden gemaakt voor het jubileum van de Koninklijke Schouwburg in 2004. In totaal bijna 500 voorstellingen in één seizoen in 85 steden in heel het land, waarvan de helft, 250, in de eigen stad. Never a dull moment in Den Haag.

Het was ook het jaar waarin serieus gestart werd met de workshops voor acteurs bij het gezelschap onder leiding van Frans Strijards. Een uitzonderlijk initiatief waarin het gezelschap blijk geeft van grote zorg voor doorstroming en aanwas van jong talent bij het gezelschap. De workshop kwam mede tot stand met behulp van het Fonds voor de Podiumkunsten en werd in mei zeer succesvol afgesloten met een interne presentatie. Het zou een voorbode zijn van dat andere grote werk wat ook op stapel stond in dat kalenderjaar, de beleidsplannen voor de nieuwe kunstenplanperiode en de formulering van de artistieke uitgangspunten voor de komende periode. Interne discussie en evaluatie van de afgelopen periode hebben wat ons betreft geleid tot een evenwichtig beleidsplan waarin met verve de artistieke ambities van het gezelschap zijn neergelegd. Het Nationale Toneel krijgt weer 'smoel' in de stad en in het land. De formule van een brede programmering waarin de uitersten worden gezocht, bijvoorbeeld zowel een controversiële Tartuffe als een traditionele Cyrano, slaat aan en mist zijn uitwerking niet. Het vraagt om meer en daagt uit tot onverwachte artistieke keuzes.

Nieuw in dit jaar was ook de aanwezigheid van het Crossing Border Festival in het gebouw van het Nationale Toneel. We zijn daar blij mee, en het onderstreept nogmaals het belang van dit soort interculturele activiteiten in een stad van internationale allure. Des te meer werd ook het belang duidelijk van een eigen plek voor het gezelschap in de stad om deze en de eigen activiteiten te kunnen herbergen.

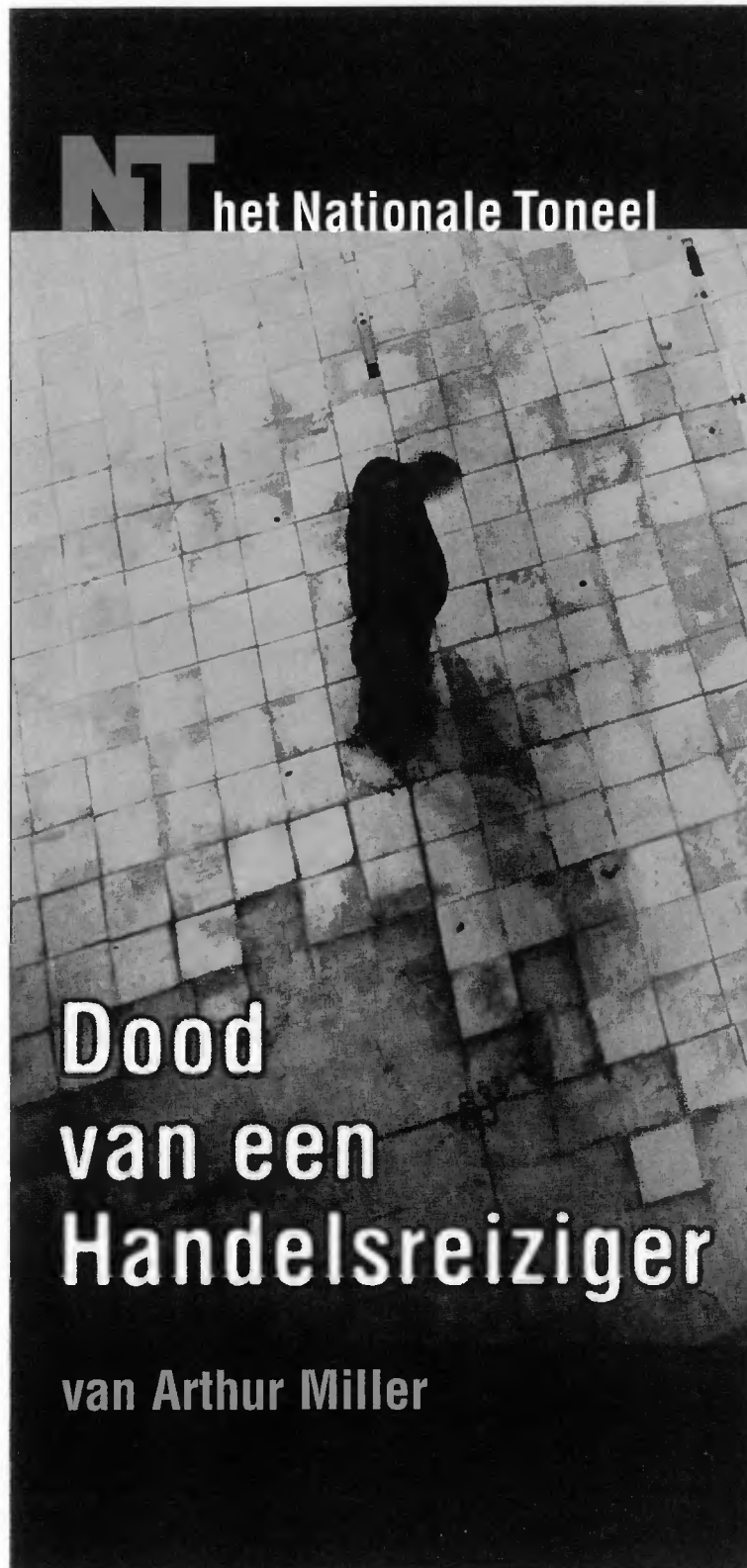
Aan het eind van het jaar werd vaart gemaakt met de ontwikkeling van de plannen om achter de Schouwburg het gehele gebouw te vervangen door nieuwbouw. Inmiddels, bij de totstandkoming van dit verslag, heeft de gemeente Den Haag voor de komende jaren een bedrag van zeven miljoen euro vrijgemaakt om deze langgekoesterde wens en ambitie van het gezelschap en de stad te kunnen uitvoeren.

In het verslagjaar gingen ruim 76.000 bezoekers naar het Nationale Toneel en voldeed het gezelschap met 59% van de voorstellingen buiten de standplaats aan de spreidingseis. De inkomsteneis is vastgesteld door OCenW op € 379.000. De publieksinkomsten bedroegen in het verslagjaar € 1.260.000.

Na het op de balans in mindering brengen van het exploitatietekort 2003 van € 418.758 bedroeg op 31 december 2003 de algemene reserve € 1.269.841.

Het Bestuur NT

2. Activiteiten

**Dood
van een
Handelsreiziger**

van Arthur Miller

2a Repertoire

Dood van een Handelsreiziger – Arthur Miller (1949)

<i>Regie en bewerking</i>	<i>Hans Croiset</i>
<i>Vertaling</i>	<i>Barbara van Kooten</i>
<i>Decor</i>	<i>Paul Gallis</i>
<i>Kostuums</i>	<i>Rien Bekkers</i>
<i>Licht</i>	<i>Reinier Tweebeeke</i>
<i>Compositie</i>	<i>Elmer Schönberger</i>
<i>Dramaturgie</i>	<i>Karim Ameer</i>
<i>Regie-assistentie</i>	<i>Annette Maas</i>

Met *Ab Baars (klarinet), Twiggy Bossuyt, Jules Croiset, Niels Croiset, Vincent Croiset, Christine Ewert, Augusto Forti (klarinet), Saskia Krol, David Kweksilber (klarinet), Carol Linssen, Annette Maas, Harpert Michielsen, Adriaan Olree, Pieter van der Sman*

Première: 18 januari 2003, Koninklijke Schouwburg, Den Haag

Inleiding

Dood van een Handelsreiziger van de Amerikaan Arthur Miller (de 87-jarige gigant van wie in 2003 zijn nieuwste toneelstuk uitkwam!) werd in 2000 door de Engelse critici verkozen tot het beste toneelstuk van de afgelopen eeuw. Reden om het weer eens te lezen. Inderdaad, deze tragedie van een Amerikaanse Familie Doorsnee, was mooi oud geworden en niet uit de tijd gevallen. Sterker, meer dan ooit stond de kritiek van Miller op de verleidingen van het kapitalisme à l'Americaine recht overeind. Het stuk is gesitueerd in een voorstad van New York, de stenen moloch die de Big Apple is, rukt op. Alles en iedereen moet wijken voor geldelijk gewin. Ons frappeerden vooral Millers

lofzangen op de natuur die geofferd wordt aan de stad. Walt Whitmans Leaves of grass klonk hierin door, alsmede de Club van Rome.

Een mooi artistiek team werd geformeerd om zich aan het stuk te zetten. De Lomans werden vertolkt door Jules Croiset en zonen. Oom Hans tekende voor de regie. Maar wie denkt dat de hechte familieband van deze 'croiseterette' (zoals ze al gauw plagerig-liefkozend genoemd werden in het gezelschap) het repetitieproces vergemakkelijkte, heeft het mis. Het leek eerder moeilijk om open en eerlijk tegenover familieleden te zijn. Toch was het resultaat een mooie, ontroerende voorstelling, die het vooral bij het grote publiek goed deed. Vincent Croiset ontving voor zijn rol de eerste Guido de Moor Toneelstimuleringsprijs.

Tijdens de repetitie- en voorstellingsperiode verzorgde Hans Croiset een precies geschreven dagboek dat veel gelezen werd op onze internetsite.

Inhoud

Willy Loman is een ouder wordende handelsreiziger die zijn hele leven langs de oostkust van de Verenigde Staten op en neer gereden heeft om zijn waren te slijten. Altijd hard gewerkt, maar de laatste tijd wil het niet meer. De man is moe, doodmoe. Stoppen met werken gaat niet. Dat kan hij zich financieel niet veroorloven; het huis is nog niet afbetaald, verzekeringspremies moeten maandelijks worden voldaan en er zijn reparaties aan huishoudelijke apparatuur die almaar stukgaat. We schrijven 1949, de dageraad van de consumptiemaatschappij.

Van zijn twee volwassen zoons heeft Willy niets te verwachten. De jongens kunnen hem niets bieden. De onverwachte thuiskomst van de bokkige Biff zet de situatie in huize Loman op scherp. De jongeman was ooit zijn vaders oogappel, maar kan nu zijn draai in het leven maar niet vinden. Onwelkome herinneringen aan een gelukkiger verleden dringen zich aan Willy op. Hij kan steeds minder weerstand bieden aan de lokroep van roze gekleurde beelden van een vroeger gezinsleven. Hier en nu en toen en ginds lopen op fatale wijze door elkaar in zijn hoofd.

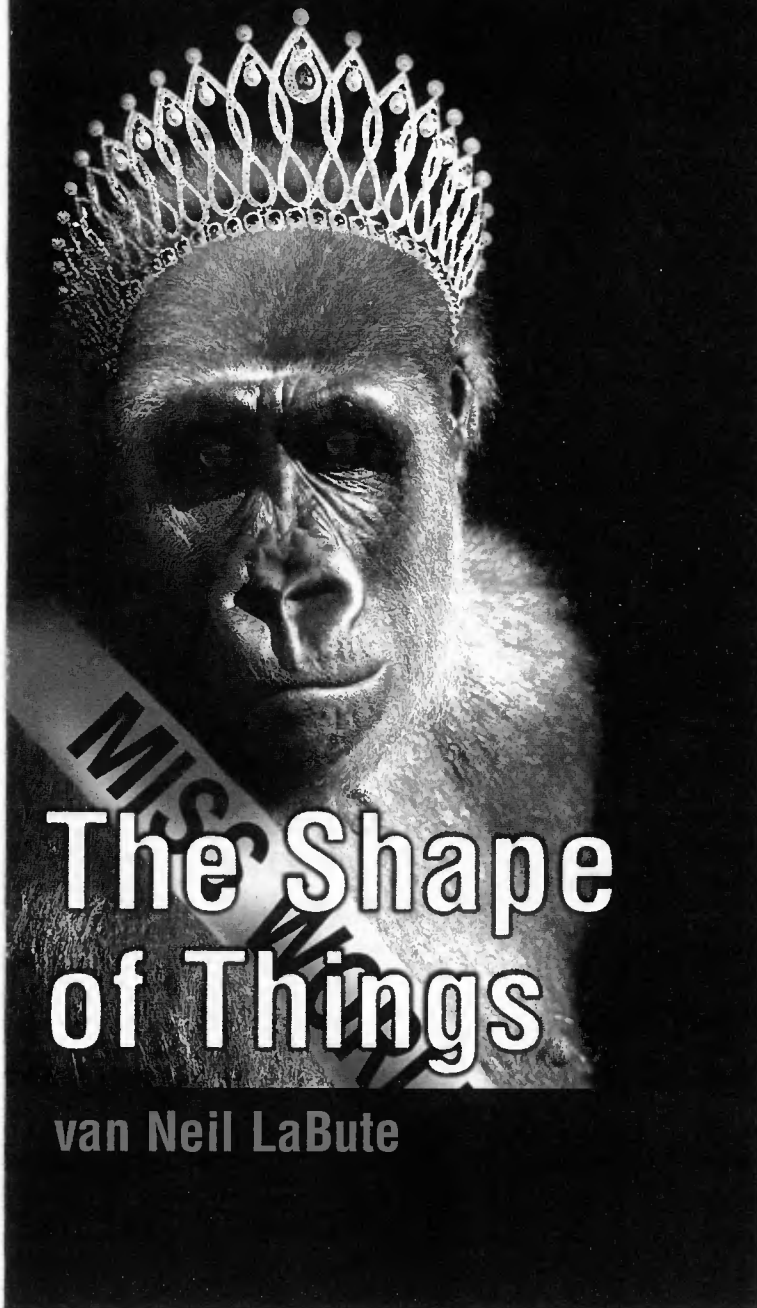
We zijn getuige van de laatste twee dagen uit het leven van deze handelsreiziger.

Persreactie

De ontvangst van de voorstelling was in de pers weinig zachtzinnig. Zowel stuk als voorstelling kregen de nodige kritiek. *Ouderwets* en *ambachtelijk* waren twee begrippen die meermalen opdoken. Maar Max Smith van de GPD was geraakt door de

voorstelling: 'En zo valt deze Dood van een Handelsreiziger in de categorie: 'goed stuk, goed gespeeld en een duidelijke boodschap.'

NT het Nationale Toneel

The Shape of Things

van Neil LaBute

Shape of Things – Neil LaBute (2001)

<i>Regie en muziek</i>	<i>Ivar van Urk</i>
<i>Vertaling</i>	<i>Maaïke Bleeker</i>
<i>Vormgeving</i>	<i>Geert van der Velden</i>
<i>Kostuums</i>	<i>Iris Elströdt</i>
<i>Licht</i>	<i>Imeen Rijdsdijk</i>
<i>Dramaturgie</i>	<i>Annelore Kodde</i>

Met *Mohammed Azaay, Pauline Greidanus, Vincent Linthorst, Anniek Pheifer*

Première: 15 februari 2003, Het Paradijs, Den Haag

Inleiding

Na de Werkhuisproductie *Penetrator* werd Ivar van Urk teruggevraagd voor de regie van wederom een gloednieuwe toneeltekst. In *Shape of Things* stelt Neil LaBute belangrijke vragen: Hoe ver ga je in de kunst? En in de liefde? Hoeveel ben je bereid te veranderen voor je geliefde? En tegen welke prijs? Zo schreef LaBute een vlijmscherp drama over hedendaagse relaties en onze obsessie voor het uiterlijk. Met *Shape of Things* maakte hij een briljante, perfide variant op *Pygmalion* van Bernard Shaw. Gebruikmakend van hetzelfde referentiekader als LaBute, werd een voorstellingsstijl ontwikkeld met montageprincipes uit film en televisie. In schetsmatige tv-sets werden de verschillende scènes in *takes* behandeld en speelden de personages als in een real-live soap hun spel. Dit alles gelardeerd met filmische muziek die de vertelling voortstuwde. Zo ging de stijl van de voorstelling een succesvol verbond met de inhoud aan. Samen met een cast van jonge acteurs realiseerde Ivar van Urk met dit hedendaagse stuk wederom een krachtige werkhuisvoorstelling. Aan het eind van het jaar overleed, na een zwaar ziekbed, ontwerpster Imeen Rijdsdijk. We zullen haar lieve aanwezigheid en mooie licht missen.

Inhoud

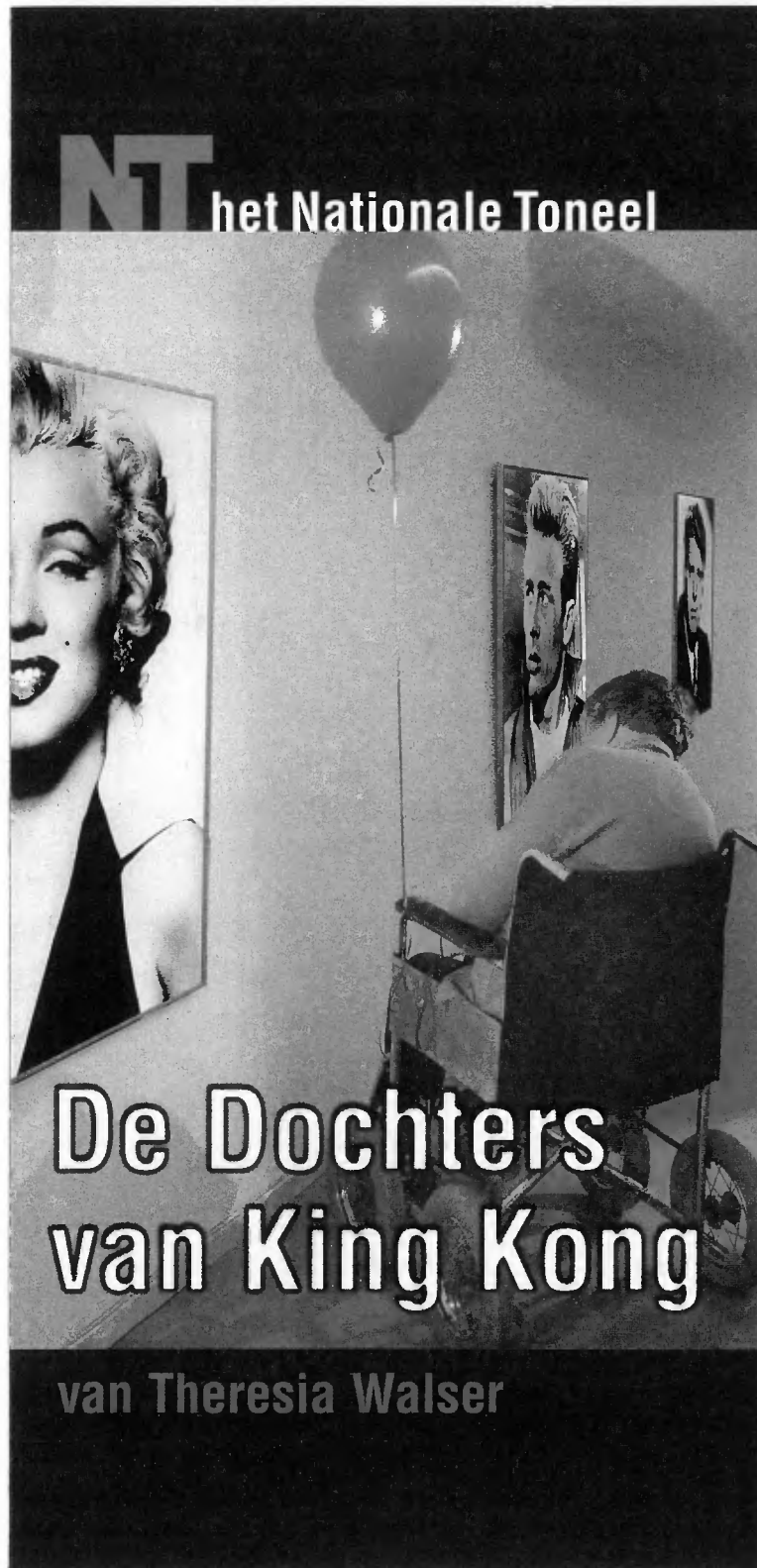
De jonge Adam raakt verstrikt in een gecompliceerde verhouding met Evelyn, een studente aan de kunstacademie. Ze kruipt onder zijn huid en weet hem zelfs tot fysieke transformaties aan te zetten. De eerste ontmoeting tussen deze moderne Adam en Eva vindt plaats in een museum. Met moeite probeert de bedremmelde suppoost om de kunststudente te verhinderen een beeld te bekladden. Na dit bizarre begin vormen de twee al snel een koppel, en verandert de enigszins verwaaide en verlegen boekenwurm tot ieders verbazing in een zelfverzekerde en aantrekkelijke jongeman. Door Evelyns liefde en toewijding bloeit Adam op en krijgt zijn metamorfose vorm: nieuw kapsel, ander jasje, beetje sporten en een kleine neuscorrectie. Er is geen sprake van dwang, want 'succes is een keuze'. Toch verkrumelt ondertussen de relatie met zijn beste vriend en verloochent Adam zijn liefde, zijn leven en vooral zichzelf. Maar Evelyn stevent onvermoeibaar op haar einddoel af...

Persreactie

De actualiteit van stukkeuze werd door de recensenten zeer positief beoordeeld.

De Volkskrant: 'Wat op het eerste gezicht een vermakelijke komedie lijkt, levert onder de oppervlakte heel wat munitie voor vragen over de huidige tijd (...) Mooi dat het werkhuis van het Nationale Toneel, waar jonge mensen regelmatig een productie kunnen maken, dit stuk zo snel kon laten zien.' (de Volkskrant) En: 'Wát wordt er goed gespeeld door de jonge acteurs in deze Werkhuisvoorstelling hoog boven in de Koninklijke Schouwburg!

Het (...) stuk wordt onder hun handen een zeer aantrekkelijke, spannende en volwassen theatermoraliteit.' (Haagsche Courant)

De Dochters van King Kong

van Theresia Walser

De Dochters van King Kong – Theresia Walser (1999)

<i>Regie en vertaling</i>	<i>Antoine Uitdehaag</i>
<i>Toneelbeeld</i>	<i>Tom Schenk</i>
<i>Licht</i>	<i>Kees van de Lagemaat</i>
<i>Kostuums</i>	<i>Dorien de Jonge, Patricia Lim</i>
<i>Muziek</i>	<i>Paleis van Boem</i>
<i>Regie-assistentie</i>	<i>Marjolijn Tijsmans</i>

Met *Manon Alving, Catherine ten Bruggencate, Elisabeth Hoijtink, Antoinette Jelgersma, Lou Landré, Allard van der Scheer, Toes Smit, Marie-Louise Stheins, Jan Verhoeven, Stefan de Walle*

Première: 15 maart 2003, Koninklijke Schouwburg, Den Haag

Inleiding

De Dochters van King Kong is een toneeltekst van de jonge Duitse schrijfster en actrice, Theresia Walser (1967). Walser heeft in haar korte maar stormachtige carrière een eigen schrijfstijl ontwikkeld waarin ze alledaagse spreektaal laat oplossen in een intense, niet-naturalistische lyriek. Ze weet in deze moderne reidans van vergankelijkheid, hilarische situaties af te wisselen met onverwachte momenten van diepe droefenis. In 1999 werd De dochters van King Kong dan ook door het vooraanstaande toneelblad Theater Heute verkozen tot beste stuk van het jaar. Vanwege de onthutsende actualiteit van de tekst (In de pers verschenen berichten over de zogenaamde 'engel des doods' Lucy B., de Haagse verpleegster die verdacht wordt van moord op een dertiental hoogbejaarde patiënten) hebben we het risico aangedurfd deze voorstelling in de grote zaal te zetten. Geen ongevaarlijke keuze, want de onconventionele dramaturgie en de bezetting van cruciale rollen door gepensioneerde acteurs was geen sinecure; anders dan in Duitsland waar sprake is van grote acteursensembles met ook oudere acteurs die tot op hoge leeftijd aan een stadstheater verbonden blijven. Daar wordt duidelijk beter voor oude spelers gezorgd en kan er op

leeftijd gecast worden. Nu was de casting van de voorstelling een bijzonder avontuur. Een viertal acteurs met ieder meer dan vijftig jaar toneelervaring achter de rug vertolkten de dolende bejaarden. De werkelijkheid van hun jaren in combinatie met hun tomeloze energie en kundigheid maakten deze voorstelling tot een unieke ervaring waar menigeen kippenvel van kreeg.

Inhoud

'Het leven mag dan treurig zijn, van de dood kun je iets feestelijks maken.' Dat lijkt het motto te zijn van drie verpleegsters die hun buik vol hebben van medicijnen verdelen en bejaarden verschonen. De grauwe dagelijkse sleur van het verzorgingstehuis doorbreken zij tijdens de nacht. Als de 'dochters van King Kong' helpen zij de ene na de andere bejaarde hun laatste reis te aanvaarden. En geven hem of haar een vleugje eeuwige roem mee door de stervende op te tuigen als grandioze Hollywoodster. Waar de ouderen dromen over hoe het leven had kunnen zijn, dromen hun verzorgsters over hoe het leven zou moeten zijn. Tussen avondeten en ontbijt maakt het publiek een nacht mee vol ontluisterende ouderdom, onvervulde verlangens en moorddadige rituelen.

Persreactie

In de recensies werd de actuele thematiek van het stuk geroemd en kreeg de uitzonderlijke bezetting van de rollen bijzonder veel aandacht. Het stuk ging sommige critici niet in de kouwe kleren zitten: 'Het is, alles bij elkaar, ontluisterend. Ontluisterend én effectief, gezien mijn reactie als doorgewinterde theaterganger: de voorstelling van het Nationale Toneel laat een onbehaaglijk gevoel achter.' (Telegraaf)

NT het Nationale Toneel

Strange Interlude

van Eugene O'Neill

Strange Interlude – Eugene O'Neill (1928)

Regie *Johan Doesburg*

Vertaling *Marcel Otten*

Dramaturgie en bewerking *Karim Ameer*

Toneelbeeld *Tom Schenk*

Kostuums *Rien Bekkers*

Licht *Reinier Tweebeeke*

Regie-assistentie *Sara van der Kooi*

Met: *Jappe Claes, Kamilla Hensema, Marijn Klaver, Gees Linnebank, Celia Nufaar, Mark Rietman, Ariane Schluter, Dries Vanhegen*

Première: 12 april 2003, Guido de Moorzaal, Den Haag

Inleiding

Dit monstre sacré van Eugene O'Neill (grondlegger van het Amerikaanse drama, erfplater van Edward Albee en Lars Norén) stond al heel lang op het lijstje van Johan Doesburgs favorieten. In negen bedrijven vertelt *Strange Interlude* over het leven van Nina Leeds en haar mannen (haar vader, echtgenoot, minnaar, huisvriend en zoon). Dertig jaar die in het teken staan van rouw en onverwerkt leed. Haar eerste grote liefde is in WO I omgekomen op het Slagveld Europa. Nina probeert tevergeefs in de Nieuwe Wereld haar leven richting en zin te geven.

O'Neill laat zijn personages niet alleen met elkaar praten, maar ook hardop uitspreken wat ze denken en voelen. De kakelverse psychiatrische inzichten van Freud ent hij op een familiedrama dat door Ibsen zelf geschreven had kunnen zijn. Maar waar O'Neill ons wil doen geloven dat er een diepe kloof bestaat tussen wat we zeggen en wat we denken, daar gaat Doesburg in zijn regie nog een stap verder. Ook aan de eerlijkheid van onze gedachten dienen we te twifelen. Seksuele lustbevrediging is de primaire drijfveer van de mens. Daarvoor moet alles wijken, ook de waarheid. Dat beklemtoonde hij keer op keer in de repetities. Verder stonden hij en zijn acteurs voor de opgave om van de soms gekunstelde en wel erg woordrijke constructie van O'Neill een organisch

en theatraal spannend geheel te maken. De handeling mocht niet door het uitspreken van gedachten stil komen te staan. Doesburg ontwikkelde hiervoor een mooie doorgecomponeerde mise-en-scène. Een verbluffende voorstelling was het gevolg die met maar liefst drie spelnominaties werd gehonoreerd; voor Jappe Claes en Mark Rietman voor de Louis d'Or en voor Ariane Schluter een Theo d'Or. Alleen Ariane ging op de dag van de uitreikingen met een prijs naar huis.

Inhoud

Nina Leeds verliest in de Eerste Wereldoorlog haar grote liefde, de all American hero Gordon Shaw. Deze vliegenier wordt in de nadagen van de oorlog neergehaald nabij het Franse Sedan. Zijn vroege dood hangt als een schaduw over de levens van de personages in Strange Interlude (Vreemd Intermezzo). Negen bedrijven lang volgen we Nina in vijftwintig jaar van haar leven. Tijdens deze jaren cirkelen drie mannen om haar heen, de oude huisvriend Charlie Marsden, echtgenoot Sam Evans en minnaar Ned Darrell.

Wanneer na verloop van tijd de herinnering aan Gordon voldoende vervaagd is om verder te gaan met haar leven, kan de liefdesdans tussen Nina en haar mannen beginnen. Maar dan weerklinkt het onverbiddelijke lied van de Grote Verlangens die niet met elkaar zijn te verzoenen: in onze relaties ontvluchten we de hectiek van het bestaan, maar het moet wel spannend blijven in het leven. Bij teveel rust blijven onze seksuele en emotionele wensen onvervuld. Zelfs het moederschap kan, anders dan ze hoopt, niet de existentiële onrust in Nina bezweren.

Saillant is dat Strange Interlude in 1928 in première gaat maar O'Neill laat het stuk tot 1944 doorlopen. Het negende bedrijf schetst een (gedroomde?) wereld waar we elkaar met het vliegtuig bezoeken en 'oorlog' alleen maar een herinnering is aan de ene, de Grote Oorlog van '14-'18.

Persreactie

De productie werd juichend ontvangen. Zonder uitzondering waren de kranten laaiend enthousiast. Stuk, regie en acteurs werden geprezen. 'Ariane Schluter steelt de show in stuk vol manipulaties en bedrog.' (Volkskrant) Trouw kopte: 'Meeslepend tussenspel in Gods vonkenregen' en schreef verderop: 'Bij het Nationale Toneel zorgt regisseur Johan Doesburg ervoor dat ook wij nauwelijks minder dan vijf uur aan O'Neills 'roman-drama' gekluisterd worden'. En NRC Handelsblad constateerde: 'Doesburg concentreert zich op de acteursregie, en die is geweldig sterk.'

NT het Nationale Toneel

Uitsluitend te zien in Den Haag!
Locatieproject op Landgoed Ockenburg.

Rosmersholm

van Henrik Ibsen

Rosmersholm – Henrik Ibsen (1886)

Regie *Maaike van Langen*

Vertaling *Karst Woudstra*

Decor *Andreas Freichels*

Kostuums *Mirjam Pater*

Licht *Marc Heinz*

Dramaturgie *Annelore Kodde*

Regie-assistentie *Floor van Esch*

Met *Annelies van der Bie, Antoinette Jelgersma, Lou Landré,
Carol Linssen, Theo Pont, Bob Schwarze*

Première: 11 oktober 2003, Villa Ockenburgh, Den Haag

Inleiding

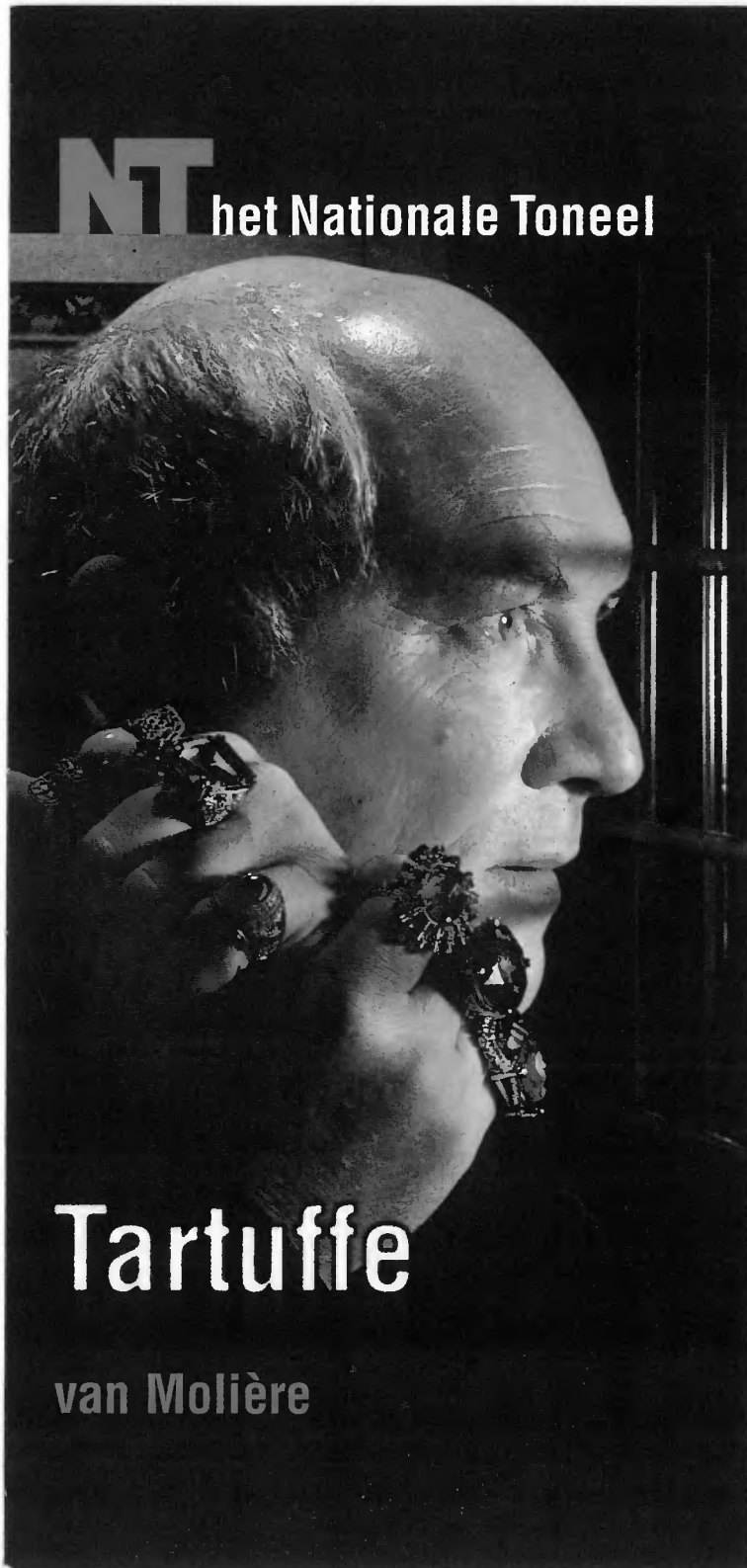
Het initiatief van deze productie is geboren uit een dubbelslag. We zochten een tekst voor Lou Landré en Antoinette Jelgersma en koppelden vervolgens Rosmersholm aan de gevoelde behoefte dit door een jonge regisseur te laten ensceneren. Het generatieverschil van makers bracht direct de thematiek van het stuk aan de oppervlakte. Daarnaast betekende het regisseren van een Ibsen (een grote wens van de regisseuse) met oudere acteurs in de cast een volgende stap in de ontwikkeling van Maaike van Langen. Het werd een spannende onderneming waarin werkwijze en uitgangspunten van regisseuse en acteurs niet altijd synchroon liepen, maar die verschillende inzichten leverden een zinvolle confrontatie op. Het resultaat stond als een huis.. Het schitterende buiten Ockenburgh vormde het decor voor Rosmersholm. Door te kiezen voor een historisch monument als locatie was het verleden, dat in de voorstelling een genadeloze rol speelt, concreet aanwezig. Tijd en leven, leed en traditie waren voel- en zichtbaar aanwezig in de wanden van deze villa. De enscenering kon zich richten op het hier en nu van de mensen in het stuk.

Inhoud

Het is nu meer dan een jaar geleden dat dominee Johannes Rosmer weduwnaar werd. Zijn vrouw maakte na een lang ziekbed een eind aan haar leven door in de waterval bij de molen naast het huis te springen. Rosmer heeft in de periode van rouw zijn toevlucht gezocht bij zijn geëmancipeerde huishoudster Rebekka West. Zij brengt licht en leven in het zwaarmoedige Rosmersholm waar de portretten van voorvaderen streng en nors neerkijken op de bewoners. Samen leiden zij een vreedzaam en liefdevol bestaan in afzondering. Maar dan laat het conflict tussen de vrijzinnigen en conservatieven in het land ook Rosmersholm niet onberoerd. Van Rosmer wordt verlangd dat hij positie kiest. Daarbij komen zijn leven met Rebekka en de zelfmoord van zijn vrouw ter discussie te staan. In de hoofden en harten van de bewoners op Rosmersholm ontketent zich vervolgens een tweestrijd op leven en dood.

Persreactie

Rosmersholm werd over de gehele linie positief ontvangen door de kritiek. De Haagsche Courant kopte met 'Adembenemende Ibsen op Ockenburgh.' En na een kleine kritische noot over de regiestijl eindigt de Telegraaf als volgt: 'Het zijn kanttekeningen bij een boeiend stuk van meer dan een eeuw oud, gespeeld door sterke acteurs op een aansprekende locatie. De thema's die Ibsen aansneed, zijn daarbij zeldzaam actueel. Een prominente figuur als prijsvechter de politieke arena ingestuurd; mooie idealen raken bezoedeld door schuld; wat verzwegen wordt wringt zich onhoudbaar naar de oppervlakte: 'Rosmersholm' lijkt het nieuws soms rechtstreeks te becommentariëren.'

NT het Nationale Toneel

Tartuffe

van Molière

Tartuffe – Molière (1667)

<i>Regie</i>	<i>Jürgen Gosch</i>
<i>Vertaling</i>	<i>Peter Verstegen</i>
<i>Decor en kostuums</i>	<i>Johannes Schütz</i>
<i>Licht</i>	<i>Franz Peter David</i>
<i>Dramaturgie</i>	<i>Karim Ameur</i>
<i>Assistent decor</i>	<i>Hendrik Scheel</i>
<i>Regie-assistentie</i>	<i>Marjolijn Tijsmans</i>

Met *Catherine ten Bruggencate, Jan van Eijndthoven, Pauline Greidanus, Hans Hoes, Will van Kralingen, Vincent Linthorst, Mark Ram, Pieter van der Sman, Dore Smit, Rik van Uffelen, Monique van der Werff*

Première: 17 oktober 2003, Koninklijke Schouwburg, Den Haag

Inleiding

De vooraanstaande Duitse regisseur Jürgen Gosch is geen onbekende in Nederland. Na een spraakmakende *Tristan en Isolde* die hij in 1987 bij de Nederlandse Opera regisseerde, was hij drie keer te gast bij Toneelgroep Amsterdam. Daar ontstond de hechte band tussen hem en Rik van Uffelen. Gosch nodigde Van Uffelen zelfs uit om in Düsseldorf de eerste toneelspeler in *Hamlet* te spelen. Op voorspraak van Rik kwam hij nu naar Den Haag. En *Tartuffe* zou het worden. Niet vreemd, Gosch had eerder een zeer succesvolle Molière (*Mensenhater*) geregisseerd in Keulen.

Het werd een zeer bijzondere en heftige, maar inspirerende repetitieperiode. Het begon al de eerste dag toen Gosch aankondigde het stuk van beton te vinden. De ijzersterke reputatie van de tekst stond hem in de weg. 'Als je *Tartuffe* goed leest; wat heeft het nu eigenlijk om het lijf.' 'En die godsdienstwaanzin, was die niet van een andere tijd.' Hij als voormalige DDR'er keek er vreemd, maar toch niet on-nieuwsgierig tegen aan.

Grote vraag: hoe leven te blazen in deze al te geheide constructie, zonder de voorstelling te smoren in de wollen deken van een alles-overkoepelend en verklarend

concept. Eenvoudig: door speler en spel centraal te stellen. Spelvreugde en roes werden centrale begrippen. Dat wat de personages bewoog (die hang naar overgave), dat moesten ook de acteurs laten zien.

Niet alle acteurs waren hiervan gediend. Zij zochten naar ankers die Gosch hen niet wilde aanreiken. Een van hen verliet voortijdig de productie. Door deze perikelen werd de première met drie weken uitgesteld. Maar, het resultaat was bijzonder. Dat ook Gosch tevreden was, bleek uit het feit dat hij de Duitse acteurs in zijn volgende productie (Zomergasten in Düsseldorf) vele malen de uitzonderlijke kwaliteiten van de Haagse acteurs voorhield.

Inhoud

De religieuze oplichter Tartuffe baant zich op listige wijze een weg in het huishouden van de rijke koopman Orgon en wint diens genegenheid. Hij doet dat met een flinke dosis geveinsde piëteit en frauduleuze vroomheid. Hij gaat zo voortvarend te werk dat het erop lijkt alsof hij erin slaagt om de zoon des huizes te verjagen, de dochter te trouwen, de echtgenote te verleiden en Orgon zelf ten slotte gevangen te zetten. Het stuk speelt zich af in het huis van Orgon. Molières klassieke satire werd bij de eerste opvoering verdoemd. Het toneelstuk werd aanvankelijk onder druk van de vrome katholieken aan het hof van Lodewijk XIV wegens heiligschennis verboden, maar onder invloed van de libertijnse fractie hief een weifelende zonnekoning even later het verbod op. Vanaf dat moment stond juist de snijdende bespotting van menselijke zwakheden garant voor de immense populariteit van dit meesterwerk.

Persreactie

De voorstelling werd mooi ontvangen. 'Tartuffe van Gosch is springlevend', schreef de Haagsche Courant. De Volkskrant sprak van 'een sterke Tartuffe met minimale middelen'. En de recensente was onder de indruk van het feit dat 'het is alsof de voorstelling op het moment zelf door toeval ontstaat, terwijl je weet dat elk gebaar, elke vondst zorgvuldig is geregisseerd.'

NT het Nationale Toneel

**Cyrano
de Bergerac**

van Edmond Rostand

Cyrano de Bergerac – Edmond de Rostand (1897)

<i>Regie</i>	<i>Franz Marijnen</i>
<i>Vertaling</i>	<i>Laurens Spoor</i>
<i>Decor</i>	<i>Marcos Viñals Bassols</i>
<i>Kostuums</i>	<i>Rien Bekkers</i>
<i>Licht</i>	<i>Reinier Tweebeeke</i>
<i>Muziek</i>	<i>Alain van Zeveren</i>
<i>Schermscènes</i>	<i>Daniel Rovai, Ger Visser</i>
<i>Regie-assistentie</i>	<i>Marjolein Polman</i>
 <i>Met</i>	 <i>Lieke Antonissen, Ronald de Bruin, Edwin Donkers, Has Drijver, Laurens Fernhout, Roel Goudsmit, Carol van Herwijnen, Hans Leendertse, Lieneke Le Roux, Arend Jan Linde, Kyra Macco, Bien de Moor, Johan Ooms, Folmer Overdiep, Dirk van der Pol, Geert Jan Romeijn, Daniel Rovai, Burt Rutteman, Peter Tuinman, Dries Vanhegen, Patrick Vermin, Donna Vrijhof, Stefan de Walle, Heike Wisse</i>

Première: 1 november 2003, Koninklijke Schouwburg, Den Haag

Inleiding

De basis voor deze productie lag in het scherpzinnige opstel van de Franse filosoof Michel Onfray over Cyrano de Bergerac. 'Ik geloof dat ik meer sympathie voel dan ooit voor dat toonbeeld van opstandigheid, voor die libertaire figuur, die zich niets laat wijsmaken in een tijd van algeheel conformisme. Cyrano, zowel de erudiete libertijn als de neusdrager die schittert op het toneel, vormt een uitnodiging tot zwierigheid in een tijdperk dat daar niets meer van moet hebben, en dat het zelfs belachelijk vindt dat je een beetje elegantie verkiest boven veel laagheid. Spreken over eer geldt tegenwoordig als een teken van smaak, van archaïsme – een smadelijk epitheton, want je moet modern zijn, dat wil zeggen, nergens zoveel van houden als achterbaksheid.'

Franz Marijnen was getroffen door de kracht van dit opstel en las Cyrano vervolgens met andere ogen. Via deze serieuze weg benaderde hij nu dit boulevardstuk. Wat niet

wil zeggen dat het uiteindelijke resultaat zwaar werd. Integendeel, dat had de zwier van een Errol Flynn-film. In de repetitieperiode is veel tijd gaan zitten in de schermscènes en de wervelende mise-en-scènes op de respectievelijke locaties; het theater, de bakkerij en het slagveld. Maar naast de meesterlijke hand van Franz Marijnen werd Cyrano de voorstelling van twee mensen: Laurens Spoor die een ongelooflijk knappe veelgeprezen vertaling maakte en Stefan de Walle die de ultieme Cyrano van zijn tijd speelde. Hij werd terecht voorgedragen voor een Louis d'Or. De voorstelling werd genomineerd voor de NRC Publieksprijs (de ontvangers van deze prijzen zullen pas juni 2004 bekend gemaakt worden).

Inhoud

Cyrano de Bergerac is een man van eer. Hij vecht met gevoel voor humor tegen 'de leugen, het compromis en het vooroordeel'. Zijn liefde voor poëzie wordt enkel geëvenaard door een in het geheim gekoesterde liefde voor zijn nichtje Roxane. Cyrano's afkeer van zijn buitensporig grote neus weerhoudt hem ervan Roxane zijn liefde te verklaren. Hij is hiertoe pas in staat als hij zich kan verbergen achter het knappe gezicht van Christian de Neuvillette. De onnozele Christian is fysiek aantrekkelijk, maar niet in staat zijn emoties uit te drukken in de woorden die een vrouw graag horen wil. Cyrano schiet hem hierbij te hulp en is daardoor zelf eindelijk in de gelegenheid om zijn gevoelens voor Roxane te uiten. Samen zijn Christian en Cyrano de ideale aanbidders: geestig, trots, intelligent, nobel en knap. Als zij naar het front worden gestuurd nemen de gebeurtenissen echter een dramatische wending...

Persreactie

Deze 'romantische' Cyrano werd vooral gerecenseerd als de voorstelling van Stefan de Walle. Unaniem was de lof voor hem. NRC: 'De Walle maakt de tragiek van die geestrijke, door hunkering en minderwaardigheidscomplexen gekwelde man voelbaar zonder ook maar een moment pathetisch te worden.' Algemeen Dagblad: 'Kijken en luisteren naar Stefan de Walle betekent een avondje puur genieten: hier staat geen man met een opgeplakte neus die Cyrano spēelt, dit is een acteur die het publiek na vijf minuten de overtuiging geeft dat hij Cyrano is.'

NT Werkhuis

Nederlandje

van Olivier Provily

Nederlandje – Olivier Provily (2003)

<i>Regie</i>	<i>Olivier Provily</i>
<i>Dramaturgie</i>	<i>Annelore Kodde</i>
<i>Decor</i>	<i>Edwin Kolpa</i>
<i>Kostuums</i>	<i>Iris Elströdt</i>
<i>Licht</i>	<i>Frits Zwaanswijk</i>
<i>Video</i>	<i>Daphne van Tongeren</i>
<i>Regie-assistentie</i>	<i>Liesbeth Groot Nibbelink</i>
<i>Geluid</i>	<i>Paul in het Veld</i>

Met *Annette Hildebrand, Jaap ten Holt, Manoushka Kraal,
Thomas Oerlemans, Frank Sheppard*

Première: 8 november 2003, Guido de Moorzaal, Den Haag

Inhoud

Op basis van zijn uitzonderlijke afstudeervoorstelling *Oorlogje* aan de regieopleiding in 2001 zijn we met Olivier Provily in gesprek gegaan over een werkhuisvoorstelling bij ons gezelschap. We hebben Provily in de twee daaropvolgende seizoenen, waarin hij de ene na de andere productie regisseerde, op de voet gevolgd en zijn in contact gebleven over de productie die hij bij ons zou gaan maken onder de titel *Nederlandje*. Provily onderscheidt zich als regisseur door zijn persoonlijke, authentieke voorstellingen. Een eigen stijl die hij in korte tijd heeft ontwikkeld en niet te vergelijken is met die van enig andere maker. Hij werkt in zijn voorstellingen met theaterlui uit alle disciplines en windstreken. Hij wil zo min mogelijk uitsluiten of verwerpen. Met mime maar ook teksttoneel, met het realistische maar ook het absurde, met het herkenbare maar ook het vreemde, met het nieuwe en het conventionele, met het autochtone en het allochtone wil hij het idee verwezenlijken, dat in het theater alles mogelijk is. Provily gooit de wetten van diverse theaterdisciplines overboord om ze te smeden tot een

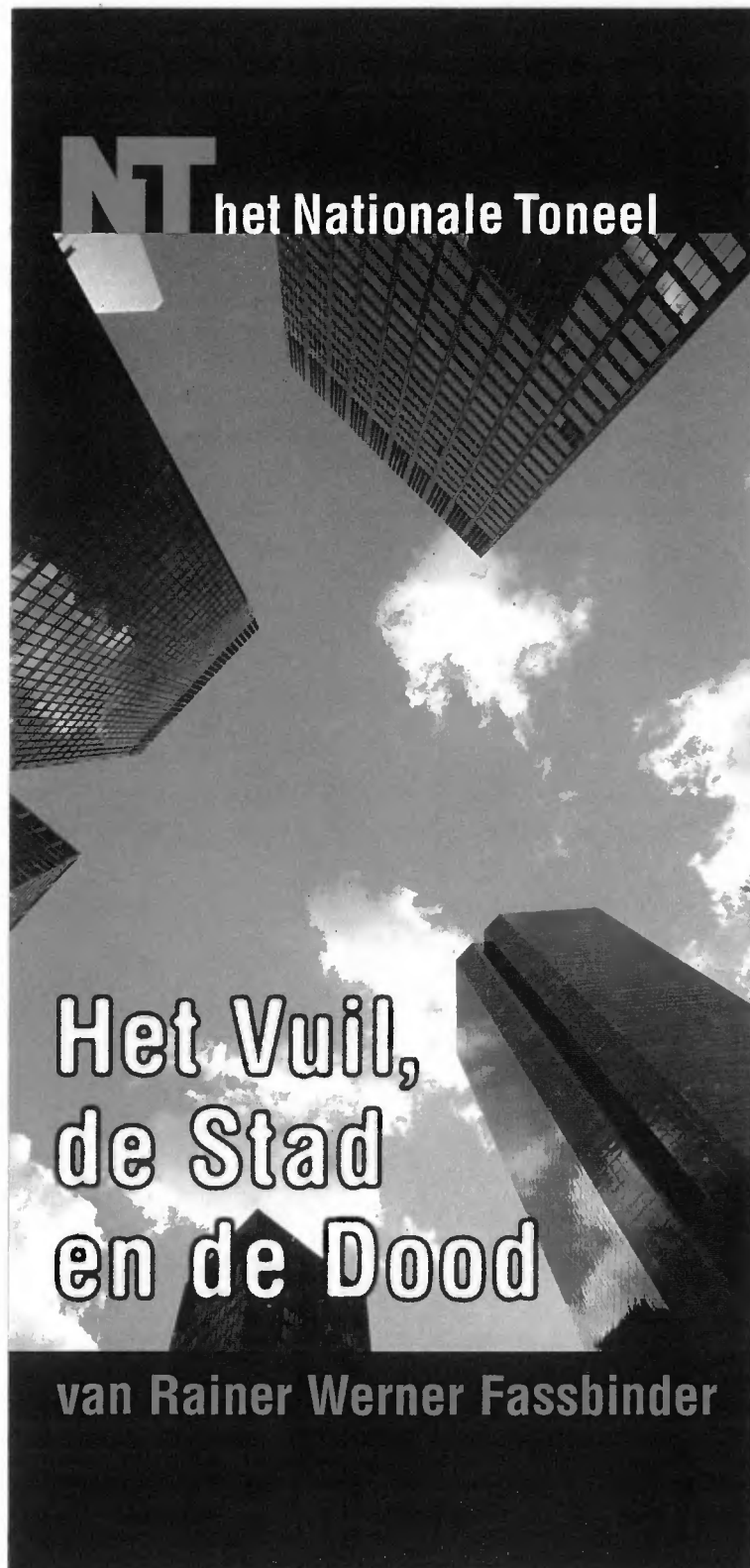
vorm van totaaltheater. Daarin behandelt hij meestal grote onderwerpen waar het leed van kleine mensen centraal staat.

Inleiding

Nederlandje is voor een groot deel opgebouwd uit improvisaties gebaseerd op tal van Nederlandse onderwerpen. Langs volksaard en folklore, geschiedenis en literatuur, politiek en actualiteit is er gezocht naar het wezenlijk gevoel van de Nederlander. Nederlandje is echter geen voorstelling over kaas en tulpen, noch asielzoekers en files, of over Fortuyn en Balkenende, al zijn al deze onderwerpen wel de revue gepasseerd. Nederlandje is een theatrale compositie van beelden en woorden. Middels kleine menselijke bekentenissen in stille, mythische beelden en Nederlandse dichtregels tekent zich een wereld af waarin de onderlaag, de onderkant van ons vlakke land getracht wordt weer te geven. In die onderwereld wordt de westerling geconfronteerd met de ander, de angst en vooral met zichzelf. Als een nieuwe nomade zonder identiteitsbewijs doolt hij rond en is het noorden kwijt. Langs grote en verwarrende tegenstellingen ontstaat een ritueel over liefde en dood, melancholie en troost temidden van een bos vol verkoolde bomen.

Persreactie

De recensies over de voorstelling waren overwegend negatief alhoewel ze stuk voor stuk ook duidelijk blij gaven van een zekere fascinatie voor de sterke beeldtaal van de voorstelling. Aan Trouw was de productie nog het meest besteed. 'Ondanks dat Provily zijn 'Nederlandje' letterlijk in zwart-wit toonzet, weet hij een vleug melancholie en flarden ironie te voorschijn te halen.'(...) 'Als slot van het eerder beeldverhalende dan theatrale drieluik lopen de spelers naakt en vertraagd als in de oerfilmbeelden van Edward Muybridge over een loopbrug. Een vertraagde, naakte optocht: bezie de mens.'(..) 'Niet feestelijk, ook niet tragisch, eerder 'domweg' volhardend. En misschien zelfs wel gelukkig.'

Reprise:

Het Vuil, de Stad en de Dood – Rainer Werner Fassbinder (1975)

<i>Regie</i>	<i>Johan Doesburg</i>
<i>Vertaling</i>	<i>Gerrit Bussink</i>
<i>Dramaturgie</i>	<i>Loek Zonneveld</i>
<i>Compositie en live-uitvoering</i>	<i>Harry de Wit</i>
<i>Choreografie</i>	<i>Betsy Torenbos</i>
<i>Decor</i>	<i>Matt Vermeulen</i>
<i>Licht</i>	<i>Reinier Tweebeeke</i>
<i>Kostuums</i>	<i>Dorien de Jonge, Patricia Lim</i>
<i>Regie-assistentie</i>	<i>Marjolein Polman</i>

Met *Ronald de Bruin, Nanette Edens, Pauline Greidanus
Antoinette Jelgersma, Lou Landré, Judith Linssen, Vincent
Linthorst, Orlando Mac-Bean, Anniek Pheifer, Marie-Louise
Stheins, Peter Tuinman, Dries Vanhegen, Stefan de Walle,
Wannie de Wijn, Harry de Wit*

De première vond plaats op 26 oktober 2002, de toernee liep door in het verslagjaar.
De voorstelling werd in augustus voor een korte periode hernomen.

Zie voor een beschrijving van deze productie het jaarverslag over 2002.

NT het Nationale Toneel

Orlando

naar Virginia Woolf

Orlando - Virginia Woolf (1928)

Regie en bewerking   *Karst Woudstra*

Vertaling   *Gemma Pappot*

Vormgeving   *Donald Becker*

Met   *Catherine ten Bruggencate*

De première vond plaats op 23 november 2002 en de toernee liep door in het verslagjaar.

Zie voor een beschrijving van deze productie het jaarverslag over 2002

2b Workshop Frans Strijards

Al voor het eind van het seizoen 2002-2003 werd Frans Strijards uitgenodigd een serie workshops te geven aan een aantal acteurs uit ons ensemble, spelers van buiten de groep en leerlingen van de toneelscholen Arnhem en Maastricht.

De workshop is de Haagse voortzetting van de Amsterdamse sessies die Strijards sinds enige jaren organiseerde bij zijn eigen gezelschappen Art&Pro en de Theatercompagnie.

Aan de workshops lag destijds onvrede met de bestaande theaterpraktijk ten grondslag. "In het café wisten acteurs altijd zo goed de Supremes na te doen, in de repetities en op het toneel zag je daar niets van terug", aldus Frans Strijards. Alle speltechniek en persoonlijkheid verbleekte daar. Dat moest veranderen, jonge acteurs moeten zich bewuster worden van hun instrumentarium. Strijards concentreert zich hiervoor op wat volgens hem de kern van het theater is: de acteur als verteller én personage. In zijn *theater van de evocatie* is de toneelspeler het centrum, en al wat hij nodig heeft is wat licht, een paar planken en hartstocht, meer niet.

In de workshop werden stem-, zang- en bewegingstraining gegeven door professionele docenten en werkte Strijards met de deelnemers aan scènes uit twee toneelstukken (Antigone van Sofokles, en van eigen hand, Ludmilla, dat in het seizoen 2003/2004 op het repertoire van het Nationale Toneel zou worden genomen). Iedere ochtend werd begonnen met een muzikale repetitie in de Chris Kobuszaal. Liederen en zing-zeggingen werden ingestudeerd. Aan het eind van deze periode was er een presentatie voor het bedrijf. We zagen in de producties Tartuffe en Rosmersholm aan onze vaste acteurs hoeveel vrucht het werken met Strijards had afgeworpen.

Deelnemers waren: Monique de Adelhart Toorop, Evrim Akyigit, Katrien van Beurden, Titus Boonstra, Rogier Bosman, Lonneke Dapiran, Nanette Edens, Iris van Geffen, Rian Gerritsen, Richard Gonlag, Pauline Greidanus, Antoinette Jelgersma, Maria Kraakman, Marjolein Ley, Marieke van der Linde, Vincent Linthorst, Jeroen Spitzenberger, Gidem Teke en Heike Wisse

2c Communicatie en Marketing

In vervolg op de voornemens die in 2002 genomen werden ten aanzien van het verhogen van de bezoercijfers en het drukke volgende seizoen met 15 producties, werd in januari Frank Klijn, als stafmedewerker marketing aangesteld. De kerntaken van deze nieuwe functie waren in eerste instantie gericht op de voorstellingen *Cyrano de Bergerac* en *Wachten op Godot*. De grootte van de productie *Cyrano* in combinatie met de lange tournee en de gewenste bezoercijfers, vereisten een vroeg opstarten van gerichte acties om de gestelde doelen te bereiken. Accenten werden dientengevolge verlegd, maar succesvolle acties met positieve eerste resultaten werden toch ontwikkeld.

Een eerste lange termijn product, het NT-passepartout, acht kleine zaalproducties voor een zeer aantrekkelijk prijs én de mogelijkheid de bezoekdata zelf te bepalen, werd geïntroduceerd in de nieuwe seizoensbrochure van de Koninklijke Schouwburg. De aanbieding sloeg aan en wordt volgend seizoen herhaald. Het concept voor het festival 'De Achterkant van het Voorhout' werd ontwikkeld voor het jubileumjaar van de KS in 2004. Tien producties gedurende drie jubileummaanden in de KS en eigen huis werden voor het eerst aangekondigd in de KS seizoensbrochure.

De afdeling profileerde zich snel met nieuw elan. Efficiënt werken met korte lijnen werd het credo. Er werd gereorganiseerd, producties werden per medewerker verdeeld met name voor het pers- en mediatraject en functies werden herschikt. Er werd gestart met doelgroepenbenadering. Nadat het drukwerk voor het nieuwe seizoen in nauwe samenwerking met de stafmedewerker marketing was gerealiseerd, kon deze zich geheel gaan toelagen op de voorgenomen en reeds uitgezette marketingacties voor de productie *Cyrano de Bergerac* en de voorbereiding voor *Wachten op Godot*.

De NT-website werd verder ontwikkeld en in een nieuwe vormgeving gegoten. Naast informatie over de voorstellingen, werd de rubriek achtergrond toegevoegd waar zowel de geïnteresseerde als de pers extra informatie kan vinden. Positieve reacties bleven niet uit. De heldere en uitstekende samenwerking met het vormgeversbureau 2D3D werd hiermee nog eens benadrukt. De website wordt veelvuldig geraadpleegd. De resultaten worden per week gerapporteerd. Aardig is het om steeds te constateren, dat na verschenen recensies onmiddellijk een stijging van het aantal bezoeken te constateren is.

In augustus werd zowel aan de Uitmarkt te Amsterdam deelgenomen als aan het Uitfestival Den Haag. In Amsterdam werd de NT voorstelling **Orlando** in het Festival de Verleiding in de Stadsschouwburg opgenomen. In Den Haag presenteerde het gezelschap zich op de informatiemarkt en in de Koninklijke Schouwburg. Hier werd een hoedenveiling georganiseerd. De hoeden werden met veel zwier geveild door Stefan de Walle en Gert-Jan Drôge. De landelijke en plaatselijke pers reageerden en de opbrengsten kwamen ten goede van de Stichting War Child. Verder werden er scherm demonstraties gegeven door de acteurs uit *Cyrano de Bergerac*, kreeg het publiek de gelegenheid om achter de schermen te kijken en de kleedkamers of het kostuumatelier te bezoeken. Voor zowel de KS als NT een zeer geslaagde dag.

De voorstellingen

De lange tournee van **Dood van een Handelsreiziger** heeft de creativiteit van de medewerkers van de afdeling op de proef gesteld. Met name de werkelijke familierelaties ten opzichte van de 'theatrale familierelaties' inspireerden veel journalisten om hun kolommen, ook tijdens de toernee, te vullen. Op de website van het NT nam Carol Linssen het schrijversstokje van Hans Croiset over en deed uitgebreid dagboekverslag van de voorstellingen. Het publiek werd zo nauw betrokken bij de voorstelling en het gezelschap.

Het succes van *Bash* van de schrijver Neil LaBute in 2002, had direct zijn weerslag in de verkopen van *Shape of Things* van dezelfde auteur. In de media-uitingen en de persmaterialen werd dan ook nadrukkelijk hiernaar verwezen. Het publiek heeft dit massaal opgepakt en zo kon met relatief weinig middelen een hoog rendement worden bereikt.

De voorstelling **De Dochters van King** kreeg aan het einde van het seizoen niet die bezoekersaantallen die het verdiende. De bijzondere cast, de actualiteit en de aanwezigheid van de schrijfster bij de première leidden wel tot veelvuldige artikelen in de pers. Acties waarmee de gezondheidszorg zeer zorgvuldig en gericht werd benaderd met advertenties in gerichte media en mailingen leidden echter niet tot de gestelde verwachtingen.

Er was grote belangstelling voor de reprises van het **Het Vuil, de Stad en de Dood** van Rainer Fassbinder in regie van Johan Doesburg. De korte landelijke advertentiecampaagne had onmiddellijk positief effect op de verkoopcijfers. De direct mail naar de leden van de kunstenaarsvereniging Pulchri was geslaagd. De volle zalen betekenden een goede start van het seizoen 2003-2004 en een goede afsluiting voor de cast van deze succesvolle productie die vanwege ziekte voor de zomervakantie opnieuw ingestudeerd werd.

Daarna werd de afdeling geconfronteerd met enige crisiscommunicatie rondom een uitgestelde première van *Tartuffe* en vervanging van acteurs in *Cyrano de Bergerac*. In samenwerking met de directie werd het traject naar de pers weloverwogen uitgezet zonder dat dit negatieve publiciteit tot gevolg had.

De volgende productie **Rosmersholm**, was vanaf het begin snel volgeboekt, zes extra voorstellingen. De combinatie van een bijzondere voorstelling en een historische locatie bleek succesvol. Historische verenigingen, monumentenorganisaties werden benaderd en reageerden enthousiast. Een extra voorstelling werd gespeeld voor het HAAC, de Vereniging voor Haagse Architecten.

Voor **Tartuffe** van Molière werd een samenwerking gestart met de Alliance Française van Den Haag, daarnaast werden direct mail acties met de Universiteiten en Maison Descartes ontwikkeld.

Voor de Werkhuisproductie **Nederlandje** van de jonge regisseur Olivier Provily werden acties opgezet in samenwerking met het Theater aan de Werf en Theater Kikker in Utrecht, Frascati en het Veemtheater in Amsterdam. De uitnodiging aan theaterliefhebbers door de regisseur zelf opgezet, werd positief ontvangen

Voor **Cyrano de Bergerac** werden in het voorjaar advertenties geplaatst in de landelijke theaterbrochures in combinatie met een prijsvraag. In het najaar verschenen de eerste acties in bladen met een groot doelgroepbereik, zoals het ANWB blad de Kampioen. Voorafgaande, rond de première en in december werd een radiospot uitgezonden die zeer opviel. Ook werd een wijnactie uitgezet in samenwerking met het promotiebureau voor Franse wijnen Sopexa. Vanaf december stonden flessen wijn met een Cyrano-label in de rekken van wijnhandels en bij AH. Ook de Bijenkorf ontwikkelde voor de vaste klanten en voor het personeel een aantrekkelijk aanbod. Een etalage van het warenhuis in Den Haag werd aan *Cyrano de Bergerac* gewijd. Hotel Corona ontwikkelde een hotelarrangement. Toch bleven de boekingscijfers, ondanks deze grote inzet achter. Enige bezorgdheid en druk bleven niet achterwege. Door de uitstekende recensies en

de mond-tot-mond reclame trokken de cijfers in de weken na de première snel aan. Advertenties in de Haagsche Courant en landelijke dagbladen bleven de aandacht op de voorstelling vestigen, dit bleek niet zonder effect. De NRC toneelpublieksprijs nominatie deed de rest. De lange tournee noopte tot een voortdurende alertheid in de regio's ten aanzien van de bezoekcijfers.

2d Nationale Toneel Tribune

Het repertoire van het Nationale Toneel in 2003 bood NTTribune educatief gezien een aantal interessante aanknopingspunten om docenten 'te verleiden' met leerlingen een bezoek aan het theater te brengen. Voor de meerderheid van de leerlingen is dat vaak hun eerste theaterervaring.

Dood van een Handelsreiziger was populair bij docenten en leerlingen in het gehele land, waarschijnlijk omdat dit 'klassieke stuk' ook op de lijst gezet kon worden. De meningen over de opvoering waren wel verdeeld, veel leerlingen vonden het "te lang duren", "saai", anderen vonden juist de afwisseling tussen werkelijkheid en verleden/fantasie en het gebruik van het decor een eye-opener. Veel leerlingen bezochten Dood van een Handelsreiziger met voorafgaand een Theaterlesproject. De "oudere jongeren" en studenten waren meer geïnteresseerd in **Shape of Things** en **De Dochters van King Kong**. Rondom deze voorstellingen organiseerde NTTribune workshops in de avonden in het gebouw van het Nationale Toneel. Deze workshops werden goed bezocht. De deelnemers waren enthousiast over de workshops en de bezochte voorstellingen.

Rondom **De Dochters van King Kong** organiseerde NTTribune ook Theaterlesprojecten voor leerlingen. Een aantal docenten met hun leerlingen maakte hiervan gebruik alvorens de voorstelling te bezoeken.

De voorstellingen van **Stange Interlude** in Den Haag waren door de uitstekende recensies al zeer snel uitverkocht. **Strange Interlude** werd door docenten en studenten, die toch de kans kregen de voorstelling te bezoeken, enthousiast ontvangen.

De interesse vanuit het onderwijs voor **Rosmersholm** van Henrik Ibsen was gering. De voorstelling op locatie kon door het geringe aantal plaatsen en het feit dat de voorstelling al heel snel uitverkocht was, slechts door twee groepen studenten bezocht worden.

In het najaar richtte NTTribune de pijlen op drie voorstellingen: *Tartuffe*, *Cyrano de Bergerac* en *Nederlandje*.

Tartuffe was gewild. NTTribune organiseerde veel theaterlesprojecten en leerlingen waren verrast bij het zien van deze "niet alledaagse" interpretatie van het beroemde stuk

van Molière. Bij docenten en jongeren in Den Haag, maar ook in het land, viel de voorstelling goed in de smaak.

Dit in tegenstelling tot **Nederlandje**. Waren in de voorbereidingstijd naar de voorstelling toe de verwachtingen nog hoog gespannen, na het zien van een try-out van Nederlandje haakten veel docenten die deze voorstelling met leerlingen hadden willen bezoeken, af. "Te moeilijk", "te alternatief en niet geschikt voor mijn leerlingen" waren veel gehoorde opmerkingen. De interesse vanuit het onderwijs bleef gering, een aantal groepen studenten bezocht de voorstelling wel, met wisselende reacties.

Cyrano de Bergerac werd een hit, niet alleen bij het reguliere theaterpubliek maar zeker ook bij de jonge theaterbezoekers die deze voorstelling bezochten. Cyrano had alles in zich om jongeren te laten zien hoe 'toneel' kan zijn met zijn uitstekende acteerprestaties zijn humor, zijn prachtige decors en kostuums. Een avond vol actie, vaart en afwisseling.

Ondanks de lengte van het stuk en de soms 'moeilijke' taal zaten de leerlingen met open mond en volle aandacht te kijken en te luisteren. Ook in het land was Cyrano de Bergerac zeer populair bij docenten en leerlingen.

NTTribune organiseerde rondom Tartuffe en Cyrano theaterlesprojecten waar veel gebruik van werd gemaakt. Ter voorbereiding van een bezoek aan Tartuffe en Cyrano bouwde NTTribune ook twee **projectenwebsites** op **Nederland Theaterland**, waar door docenten en leerlingen enthousiast gebruik van werd gemaakt. Nederland Theaterland is een samenwerkingsproject van educatieve diensten van acht grote gezelschappen, een twaalfstal scholen voor V.O. en het Instituut voor Theaterwetenschappen in Amsterdam. Samen hebben zij een toegankelijke internetsite ontwikkeld: een uitgebreide database met heel veel achtergrondinformatie over theater; foto-, video- en geluidsmateriaal; projectenwebsites met informatie en opdrachten.

Deze site (www.theaterland.nl) is in oktober 2003 on-line gegaan en voor iedereen toegankelijk geworden.

De docentenmappen, zoals die rondom de voorstellingen gemaakt worden, zijn te vinden op de Tribune-website (Digitale Informatiemappen) en door docenten eenvoudig te downloaden of uit te printen.

Vorig jaar is NTTribune gestart met Nationale Toneel Tribune Nieuws (NTTN), een nieuwsbrief die geregeld per e-mail gezonden wordt naar contactdocenten in het gehele

land. Het adressenbestand voor NTTN is het afgelopen jaar flink uitgebreid. Docenten en geïnteresseerden krijgen directe en zeer actuele informatie over alle voorstellingen en activiteiten van het Nationale Toneel en NTTribune. Iedereen is zeer te spreken over de bovengenoemde internet- en mailactiviteiten van NTTribune.

Het gratis Try-outabonnement voor onderwijsinstellingen blijft een succes. Veel docenten maken hier gebruik van. Voor hen is dit een prima gelegenheid om een voorstelling in een vroeg stadium te bezoeken en al dan niet te besluiten er later met leerlingen naar toe te gaan.

3. Personeel en organisatie

3a Algemeen

Personeelszaken

In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan het personeels- en arbobeleid bij het Nationale Toneel. Om het personeelsbeleid van het NT te professionaliseren is in maart 2003 een medewerkster personeelszaken aangetrokken.

Personeelsbeleid

- Functioneringsgesprekken

In november/december zijn functioneringsgesprekken gevoerd door de direct leidinggevenden. Een aantal medewerkers is naar aanleiding hiervan doorgestroomd naar een andere functie of heeft promotie gemaakt.

- Functie- en salarisgebouw

De VNT en FNV-kiem zijn het in 2003 eens geworden over een nieuw functie – en salarisgebouw. Alle functies binnen het gezelschap zijn in kaart gebracht en de medewerkers hebben in december 2003 hun normfunctie en bijbehorende salarisinschaling ontvangen. De invoering was per 1 januari 2004 gereed en wordt in 2004 geëvalueerd.

- Opleidingen

Er zijn een aantal cursussen gevolgd in 2003; zo nam de gehele Ondernemingsraad deel aan een cursus voor ondernemingsraden. De stafmedewerker marketing heeft een Marketing B cursus gevolgd aan de Academie voor Podiumkunsten. Daarnaast werden door medewerkers diverse studiedagen en/of congressen bezocht.

De Arbo-wet verplicht ieder bedrijf bedrijfshulpverlening te organiseren. Omdat het NT steeds meer voorstellingen in de Guido de Moorzaal geeft, hebben 6 medewerkers een bedrijfshulpverleningcursus gevolgd. Deze medewerkers zullen jaarlijks een herhalingscursus gaan volgen.

- Personeelsmutaties

In verband met het grote aantal producties in het seizoen 2003-2004 en een aantal langdurig zieken werd het personeelsbestand tijdelijk uitgebreid. Nieuwe medewerkers werden geworven via zowel personeelsadvertenties, als uitzend / werving –en

selectiebureau's en eigen netwerken. Deze uitbreiding vond binnen de gehele organisatie plaats, zowel bij het uitvoerend personeel, secretariaat en overig personeel. De afdelingen waar de meeste mutaties plaatsvonden zullen nader worden toegelicht:

1 Uitvoerend personeel

1.1 Acteurs

Het vaste ensemble van acteurs is in 2003 niet veranderd ten opzichte van 2002. Zoals ieder jaar werden er voor de diverse producties gastacteurs aangetrokken. Uitgedrukt in fte's lag het aantal acteurs aanzienlijk hoger dan gemiddeld in vorige jaren. Enerzijds komt dit door een productie meer dan begroot en de vervanging van zieke acteurs, anderzijds door het grote aantal acteurs (24) in *Cyrano de Bergerac*.

1.2 Kostuum, kap - en grime atelier

In 2003 is één vaste medewerkster van het kap- en grimeatelier in verband met vervroegd pensioen gegaan, voor deze medewerkster is geen opvolging aangenomen. Zowel op het kap- en grime als kostuumatelier is regelmatig tijdelijk personeel ingeleend, zo zijn er voor verschillende producties kleedster en grimeurs aangetrokken. Daarnaast werd het maken van kostuums, afhankelijk van de capaciteit en drukte op het kostuumatelier, soms uitbesteed.

1.3 Techniek

Voor de afdeling techniek zijn in 2003 extra medewerkers aangetrokken, het was onmogelijk om met de vaste ploeg inspicënten alle voorstellingen te bouwen en het licht en geluid te verzorgen. Op basis van bepaalde tijdscontracten is een aantal jonge en enthousiaste inspicënten aangenomen, daarnaast werd tijdens de piekperiodes gebruik gemaakt van ervaren uitzendkrachten en freelancers. De afdeling is in 2003 een gegroeid van 15,9 fte naar 18 fte.

2 Secretariaat

2.1 Communicatie en Marketing

Op de afdeling Communicatie & Marketing heeft zich door ziekte en het grote aantal producties een aantal veranderingen voorgedaan. Eind januari 2003 is het afdelingshoofd ziek geworden. De functie is het eerste half jaar waargenomen door de in januari aangetrokken stafmedewerker marketing. Toen bleek dat de afwezigheid van het afdelingshoofd langdurig zou zijn is besloten een plaatsvervangend hoofd aan te trekken. Het werving en selectie traject verliep succesvol en het plaatsvervangende

hoofd is in augustus gestart. Eerder werd in maart in verband met de ziekte van een medewerkster een vervangster aangenomen. Daarnaast is in september in verband met het voor de afdeling tijdelijk drukke seizoen een extra administratief medewerkster aangetrokken. In 2003 heeft de afdeling door deze veranderingen een groei gemaakt van 5.1 fte naar 6.3 fte.

3 Overig personeel

3.1 Productie

De afdeling productie heeft ondersteuning gekregen van een extra productie leider.

Arbobeleid

De Wet Poortwachter heeft gezorgd voor het invoeren van een ziekteverzuimprotocol, een intensievere begeleiding van medewerkers en een betere samenwerking met de Arbo-dienst. Het aantal ziekmeldingen is laag, dit vertaalt zich in een ziekmeldingspercentage van 0,5 %. Het ziekteverzuimpercentage over 2003 was 5,4%, dit was in tegenstelling tot het ziekmeldingspercentage vrij hoog, wat zijn oorzaak vindt in een aantal langdurig zieken. Het vervangen van de zieke werknemers werd voor zover mogelijk intern opgelost.

3b Ondernemingsraad

De samenstelling van de ondernemingsraad in het verslagjaar is:

Martin Brinckman	(huismeester)
Jeroen Feelders	(tweede inspicieënt)
Lejo De Hingh	(educatief medewerker)
Vincent Linthorst	(acteur)
Hans Mooij	(tweede inspicieënt)

De ondernemingsraad is in 2003 tweemaal bijeengekomen. Verder was de ondernemingsraad betrokken bij de totstandkoming van de beleidsnota voor de kunstenplanperiode 2005-2008.

3c Medewerkers 2003

Algemeen directeur

Evert de Jager

Artistiek directeur

Johan Doesburg

Spelers

Manon Alving, Lieke Antonissen, Mohammed Azaay, Ab Baars, Annelies van der Bie, Twiggy Bossuyt, Catherine ten Bruggencate, Ronald de Bruin, Jappe Claes, Jules Croiset, Niels Croiset, Vincent Croiset, Edwin Donkers, Has Drijver, Nanette Edens, Jan van Eijndthoven, Christine Ewert, Laurens Fernhout, Augusto Forti, Roel Goudsmit, Pauline Greidanus, Kamilla Hensema, Carol van Herwijnen, Annette Hildebrand, Hans Hoes, Elisabeth Hoijtink, Jaap ten Holt, Antoinette Jelgersma, Marijn Klaver, Manoushka Kraal, Will van Kralingen, Saskia Krol, David Kweksilber, Lou Landré, Hans Leendertse, Lieneke Le Roux, Arend Jan Linde, Gees Linnebank, Carol Linssen, Judith Linssen, Vincent Linthorst, Annette Maas, Orlando Mac-Bean, Kyra Macco, Harpert Michielsen, Bien de Moor, Celia Nufaar, Thomas Oerlemans, Adriaan Olree, Johan Ooms, Folmer Overdiep, Anniek Pheifer, Dirk van der Pol, Theo Pont, Mark Ram, Mark Rietman, Geert Jan Romeijn, Daniel Rovai, Burt Rutteman, Allard van der Scheer, Frank Sheppard, Ariane Schluter, Bob Schwarze, Pieter van der Sman, Dore Smit, Toes Smit, Marie-Louise Stheins, Peter Tuinman, Rik van Uffelen, Dries Vanhegen, Jan Verhoeven, Patrick Vermin, Donna Vrijhof, Stefan de Walle, Monique van der Werff, Wannie de Wijn, Harry de Wit, Heike Wisse

Regisseurs

Hans Croiset, Johan Doesburg, Jürgen Gosch, Maaïke van Langen, Franz Marijnen, Olivier Provily, Antoine Uitdehaag, Ivar van Urk

Vertalers/bewerkers

Karim Ameer, Maaïke Bleeker, Gerrit Bussink, Hans Croiset, Barbara van Kooten, Marcel Otten, Gemma Pappot, Laurens Spoor, Antoine Uitdehaag, Peter Verstegen, Karst Woudstra

Dramaturgen

Karim Ameer, Sophie Kassies, Annelore Kodde, Loek Zonneveld

Regie-assistenten

Floor van Esch, Hendriekje de Jong, Liesbeth Groot Nibbelink, Sara van der Kooi, Annette Maas, Marjolijn Tijsmans, Marjolein Polman

Decorontwerpers

Donald Becker, Andreas Freichels, Paul Gallis, Edwin Kolpa, Hendrik Scheel (ass.), Tom Schenk, Johannes Schütz, Geert van der Velden, Matt Vermeulen, Marcos Viñals Bassols

Kostuumontwerpers

Rien Bekkers, Iris Elströdt, Dorien de Jonge, Patricia Lim, Johannes Schütz, Mirjam Pater

Lichtontwerpers

Franz Peter David, Marc Heinz, Kees van de Lagemaat, Imeen Rijdsdijk, Reinier Tweebeeke, Frits Zwaanswijk

Video

Daphne van Tongeren

Componisten

Paleis van Boem, Elmer Schönberger, Harry de Wit, Alain van Zeveren

Muzikaal leider

Robert Jan Kamer

Choreografie

Betsy Torenbos

Gevechten

Daniel Rovai, Ger Visser

Fotografen

Deen van Meer, Pan Sok, Leo van Velzen

Casting-adviezen

Kemna Casting: Job Gosschalk, Marc van Bree

Voorstellingsverkoop

Impresariaat Jacques Senf

Hoofd Technische dienst

Lex Caboot

1° Inspiciënten

Lex Boere, Vincent Kok, Joop Spies, Paul in 't Veld

Inspiciënten

Carel Bekkering, Joris Engering, Anne van Es, Jeroen Feelders, Geert Jan de Groot, Arjan Kruidhof, Hans Mooij, Gerrit Maronier, Hans Spinnler, Lukas Tulkens, Ray Vaessen, Jan Harm Wagner, Paul van der Zouwe
Stagiaires: Rudy van Loo, Peter Leeuwenburgh

Productieleiders

Monique Koppers, Freek Kramer, Hans Lebouille
Stagiaire: Eline Driest

Medewerker productie

Mirjam Overdeest

Bureaumanager

Marianne Hilkhuijsen

Communicatie en Marketing

Willemijn de Boer, Arne Deen, Frank Klijn, Perkyn Spiekerman, *Anna Sterk, Marianne Verhoork, Mark Walter

Secretariaat

Richard van der Keur, Joke Pronk

Educatieve dienst /Tribune

Lejo De Hingh, Mark Walter

Financiën en Personeel

*Ronald Boogaard, Anna-Belle de Haan, Daan Oppenhuizen

Decoratelier

*Hans Rompa, Ronald van Rijn, Arjen Schoneveld, Koos 's-Gravendijk

Schilderwerk

Prosman Decors

Hoofd kap, grime en kostuumateliers

Iris Elströdt

Kap- en grime-atelier

Marsja Both, Japke Englebert, Marjan Heijnis, Vera de Niet, Günter Reifenrath

Kostuumatelier

Amanda van Marion, Peter van der Meer, Natascha van Veen, Denise van der Vegt,
Daan Wieman

Stagiaires: Marieke Jansen, Charry van der Heul, Marco Pintus, Janneke Noordzij,
Norbert Quettier

Kleed(st)ers

Klaartje Dullemond, Inge van den Ende, Joshua Enker, Kiswati van Keulen, Denise van
der Vegt, Joke Zweedijk

Huisinspiciënten

Piet Meijboom, Angelique Miedema

Rekwisieten

Martina Fehmer, Joke Zweedijk

Foyer

George Gertenaar sr., Trudy Kamps

Huismeester

Martin Brinckman

* = afdelingshoofd

4. Samenstelling Bestuur

In het verslagjaar 2003 was het bestuur als volgt samengesteld:

- Mevrouw J. van Nieuwenhoven, (voorzitter)
lid Tweede Kamer PvdA fractie
- De heer mr. G.J.C. van Engelen, (penningmeester)
oud regiodirecteur ABN Amrobank
- De heer drs. G.H.O. van Maanen,
secretaris-generaal Ministerie van Verkeer en Waterstaat
- De heer mr. P. Noordanus,
voorzitter Raad van Bestuur AM NV
- Mevrouw drs. R.A. Meines-Westra,
directeur communicatie & public affairs Nefarma
- De heer dr. J.L. Locher
kunsthistoricus en oud directeur Gemeentemuseum Den Haag

5. Financieel overzicht (samenvatting)

ALGEMEEN

Meerjarensubsidie

Bij brief van het Ministerie van OCenW van 10 juli 2002, kenmerk K/T/02/26446, werd medegedeeld dat de jaarlijkse Subsidie voor het Nationale Toneel voor deze periode definitief werd vastgesteld op een bedrag van € 1.975.976.

Publieksinkomsten

De norm voor de te behalen publieksinkomsten werd bij brief van 19 september 2000, kenmerk K/T/00/28822 voor de jaren 2001-2004 vastgesteld op een bedrag van € 282.023, zijnde 15/85 van de subsidie.

Uitgaande van de nu definitief vastgestelde subsidie en de overheidsbijdrage in de arbeidskostenontwikkeling 2003, komt de subsidie voor 2003 op een bedrag van € 2.151.255.

Genoemd bedrag impliceert dat de norm voor de publieksinkomsten op basis van 15/85 dient te worden vastgesteld op een bedrag van € 379.633.

De publieksinkomsten bedroegen in het verslagjaar € 1.259.848.

Spreidingseisen

De spreidingseisen voor de bovengenoemde periode is bij brief van 15 oktober 2002, kenmerk DK/T/2002/37138 als volgt vastgelegd:

Overigens mag u voor de spreidingseis uitgaan van de standplaats Den Haag. Minimaal 40% van het door u te spelen aantal voorstellingen dienen buiten deze stad te worden gespeeld.

In het verslagjaar werd 59,2% van het aantal voorstellingen buiten Den Haag gespeeld, waardoor ruimschoots aan de spreidingseisen werd voldaan.

Speelverplichting

Bij brief van het Ministerie van OCenW van 23 oktober 2001, kenmerk K/T/01/28151, werd medegedeeld dat een jaarlijks aantal van 250 voorstellingen een passende speelverplichting is op basis van het verleende subsidieniveau.

In het verslagjaar werden 321 voorstellingen gespeeld waarmee ruimschoots aan de speelverplichting werd voldaan.

Reflectie

De in 2001 en 2002, behaalde goede financiële resultaten schiepen de ruimte om met name in het seizoen 2003-2004 mede in verband met het 200-jarig bestaan van de Koninklijke Schouwburg een aanzienlijk groter aantal producties te plannen met een navenant groter aantal voorstellingen. Zo zullen in de maanden april, mei en juni 2004 ongeveer 10 producties tegelijk in de grote zaal van de Koninklijke Schouwburg, het Paradijs en de Guido de Moor-zaal worden gespeeld. Het bovenstaande impliceert ook dat er op personeelsgebied gedurende deze periode een aanzienlijk aantal tijdelijke arbeidskrachten is en zal worden aangetrokken.

Zoals al in het jaarverslag 2002 werd aangegeven, is er bij het Nationale Toneel een structureel ruimtegebrek. Daarom heeft het Nationale Toneel, in afwachting van een nieuw pand, een tijdelijke dépendance in Den Haag geopend. Een repetitie-ruimte die helemaal naar eigen normen en wensen kon worden ingericht. Dit pand ligt aan de Dr. Lelykade en werd voor drie jaar gehuurd.

Inmiddels is er meer duidelijkheid over de nieuwbouw voor het Nationale Toneel. De gemeente Den Haag stelt in beginsel een bedrag van maximaal 7 miljoen euro beschikbaar voor het nieuwbouwplan voor de kantoor- en repetitie-ruimte aan de Schouwburgstraat 6-8.

Bestuur

In het verslagjaar vonden geen mutaties plaats binnen de samenstelling van het bestuur. De bestuurssamenstelling per medio 2003 als volgt:

Naam	Functie:	Datum van aftreden
J. van Nieuwenhoven	voorzitter	19 april 2007
Mr. G.J.C. van Engelen	penningmeester	1 februari 2005
Drs. G.H.O. van Maanen		8 november 2007
P. Noordanus		5 november 2005
Drs. R.A. Meines-Westra		5 november 2005
Dr. J.L.Locher		30 september 2006

VERSLAGJAAR 2003

1. Grondslagen voor de waardering- en resultaatbepaling

De waardering- en resultaatbepaling geschieden conform de regels die zijn gesteld in het Handboek financiële verantwoording Cultuursubsidies voor (muziek)theater- en dansgezelschappen van het Ministerie OCenW.

2. Vermogenspositie

2.1 Subsidieafrekeningen

Zowel de gemeente Den Haag als het Ministerie van OCenW heeft zijn subsidie tot en met 2002 vastgesteld.

2.2 Algemene reserve

Op de balans per 31 december 2002 stond een algemene reserve van € 1.676.222, op deze post werd het exploitatietekort 2003, ad € 418.758 in mindering gebracht. Daarnaast werd toegevoegd een vrijval ter grootte van de afschrijving in het boekjaar uit de bestemmingsreserve Guido de Moorzaal ad € 12.377, zodat per 31 december 2003 het saldo van deze rekening € 1.269.841 bedraagt.

3. Algemeen

3.1 Het negatieve resultaat over het boekjaar 2003 komt uit op een bedrag van € 418.758. Voor een specificatie wordt verwezen naar de resultatenrekening.

3.2 Producties

In het boekjaar 2003 zijn 10 producties gespeeld, te weten Het Vuil, de Stad en de Dood, Orlando (beide producties hadden in 2002 hun première), De Dood van een Handelsreiziger, Shape of Things, De dochters van King Kong, Strange Interlude, Tartuffe, Rosmersholm, Nederlandje en Cyrano de Bergerac. Deze laatste productie zal in 2004 verder worden gespeeld.

In het verslagjaar werden totaal 321 voorstellingen gespeeld waarvan 131 in Den Haag. Dit betekent dat 59,2% buiten de eigen standplaats werd gespeeld, waarbij ruimschoots wordt voldaan aan de spreidingseisen van het Ministerie van OCenW.

3.3 Personeelsbezetting

Hieronder volgt een overzicht van de begrote en werkelijke personeelsbezetting in fte's in 2003.

	begroot	werk.	verschil	werk.2002
1.1.1 Zakelijke directie	1,0	1,0	0,0	1,0
1.1.2 Personeelszaken	1,0	0,8	-0,2	0,0
1.1.3 Financiële Zaken	2,0	2,0	0,0	2,0
1.1.4 Sekretariaat	7,0	9,5	2,5	7,3
1.1. Personeel beheer	11,0	13,3	2,3	10,3
2.1.1 Artistieke directie	1,0	1,0	0,0	1,0
2.1.2 Artistieke medewerkers	1,8	1,6	-0,2	1,7
2.1.3 Uitvoerend personeel	63,6	68,3	4,7	57,9
2.1.4 Overig personeel	5,3	5,2	-0,1	6,8
2.1 Personeel activiteiten	71,7	76,1	4,4	67,4
TOTAAL	82,7	89,4	6,7	77,7

4. Additionele gegevens

4.1 Aanvullende toelichting op afwijkingen van meer dan 5%.

De navolgende posten tonen een afwijking van meer dan 5%:

- Directe Opbrengsten: 8,3%
Een groter aantal voorstellingen dan begroot leidde tot een hogere opbrengst.
- Beheerslasten: Personeel: 12,8%
Met name de salariskosten secretariaat liggen aanzienlijk hoger dan begroot. Dit heeft te maken met enerzijds de ziekte van het hoofd van de afdeling publiciteit, die tijdelijk wordt vervangen, en anderzijds met een tijdelijke uitbreiding van deze afdeling i.v.m. het grote aantal producties in het seizoen 2003-2004 waardoor het werk met de bestaande formatie niet kan worden gedaan. Daartegenover is er ook een ruim bedrag aan ziekengeld ontvangen.
- Beheerslasten: Materiele Lasten: 12,9%
Dit bedrag wijkt bijna € 85.000 af van de begroting. Deze overschrijding is met name het gevolg van het aanpassen van de nieuw gehuurde repetitieruimtes aan de Dr. Lelykade en de afschrijvingen van de investeringen in dit pand. Het betreft hier de aanleg van licht en verwarming, het plaatsen van een houten vloer en enkele bouwkundige aanpassingen o.a. i.v.m. de Arbo-wet.
Daarnaast dienden er in de repetitie- en speelruimte in de voormalige jeugdherberg Ockenburgh een aantal bouwkundige voorzieningen te worden getroffen. Tel hierbij de voor beide panden betaalde huurpenningen en de energie- en schoonmaakkosten en de afwijking is verklaard.
- Activiteitenlasten: Personeelslasten: 13,1%
Een productie meer leidt op alle onderscheiden medewerkgroepen tot een overschrijding, in totaal bijna € 100.000. Ook hier geldt dat op alle medewerkgroepen de overschrijding is terug te vinden. Het grootste bedrag echter bij de acteurs. Zoals al gezegd is de reden van deze overschrijding enerzijds de productie boven de begroting, anderzijds de vervanging van zieke acteurs, het grote aantal acteurs (24) dat in Cyrano de Bergerac speelt en een tijdelijke uitbreiding van het aantal inspiciënten. In totaal waren er in 2003 bij het uitvoerend personeel 4,7 fte meer in dienst dan begroot.

4.2 Overzicht van sponsorbijdragen en overige bijdragen

In 2003 werd een bedrag van € 15.000 ontvangen als bijdrage in de kosten van de Workshop voor jonge acteurs en studenten aan de toneelscholen onder leiding van Frans Strijards.

Week. Dit bedrag was als volgt opgebouwd:

Fonds voor de Podiumkunsten € 15.000

4.3 Kwantitatieve gegevens

Zie onderstaande tabel.

	VOORSTELLINGEN			BEZOEKEN		
	2003	act.plan	2002	2003	act.plan	2002
Voorstellingen in standplaats						
- voor eigen rekening	131	101	137	23.206	18.000	27.390
totaal in standplaats	131	101	137	23.206	18.000	27.390
Voorstellingen buiten standplaats						
- voor eigen rekening	0	0	0	0	0	0
- partage	190	202	187	52.891	46.000	55.719
- uitkoop	0	0	0	0	0	0
totaal buiten standplaats	190	202	187	52.891	46.000	55.719
totaal in Nederland	321	303	324	76.097	64.000	83.109
Voorstellingen buitenland						
- voor eigen rekening	0	0	0	0	0	0
- partage	0	0	0	0	0	0
- uitkoop	0	0	0	0	0	0
totaal in buitenland	0	0	0	0	0	0
Totaal generaal voorstellingen	321	303	324	76.097	64.000	83.109

4.4 Doelgroepenbeleid en educatie

In onderstaand overzicht zijn de lasten opgenomen ter zake het doelgroepenbeleid en educatie. Beide zijn bij het Nationale Toneel tot één verweven binnen de Afdeling Tribune, het is dan ook niet mogelijk de kosten ter zake het educatieve activiteitenbeleid hieruit afzonderlijk zichtbaar te maken.

De kosten in dit overzicht zijn die kosten die 100% toewijsbaar zijn, daarnaast worden bij de uitvoering van het beleid ook acteurs, regisseurs en anderen betrokken, wier salarissen etc. zijn opgenomen onder activiteitenlasten: personeel.

Uit het overzicht blijkt dat het Nationale Toneel niet voldoet aan de 3%-regel zodat de extra ontvangen subsidie van het Ministerie van OCenW niet voor het doelgroepenbeleid is aangewend.

Voor een beschrijving van de activiteiten van de Afdeling wordt verwezen naar het Jaarverslag Algemeen.

Activiteitenlasten:personeelskosten

vast personeel	59.656	
gast personeel	0	
reiskosten	1.860	
vergoeding zk-belast	2.760	
feestdagvergoeding	0	
totaal		64.276

Activiteitenlasten:materieel

educatief specifiek	11.673	
automatisering	0	
totaal		11.673

Beheerslasten:materieel

	p.m.	
totaal		p.m.

TOTAAL		75.949
---------------	--	---------------

BALANS PER 31 DECEMBER 2003

DEBET

	2003		2002	
A. Vaste Activa				
I Immateriële vaste activa	0	0	0	0
<i>Totaal immateriële vaste activa</i>		0		0
II Materiële vaste activa				
Repetitielokaal	0		0	
Inventaris	307.128		187.002	
<i>Totaal materiële vaste activa</i>		307.128		187.002
III Financiële vaste activa	0		0	
<i>Totaal financiële vaste activa</i>		0		0
B. Vlottende Activa				
I Voorraden				
Onderhanden activiteiten	245.319		132.665	
<i>Totaal voorraden</i>		245.319		132.665
II Vorderingen				
Op debiteuren	288.802		186.547	
Overige vorderingen	2.587		2.242	
Overlopende activa	366.567		305.685	
Subsidieverstrekkers	364.698		268.266	
<i>Totaal vorderingen</i>		1.022.653		762.740
III Effecten	0		0	
<i>Totaal effecten</i>		0		0
IV Liquide middelen	888.344		1.605.687	
<i>Totaal liquide middelen</i>		888.344		1.605.687
Totaal debet		2.463.444		2.688.094

CREDIT

	2003		2002	
A. Eigen Vermogen				
1. Stichtingskapitaal	45		45	
2. Algemene reserve	1.269.841		1.676.222	
3. Herwaarderingsreserve	0		0	
4. Bestemmingsreserve Guido de Moorzaal	332.080		344.458	
<i>Totaal eigen vermogen</i>		1.601.967		2.020.725
B. Egalisatiereserve investeringsbijdragen				
<i>Totaal eigen egalisatiereserve investeringsbijdragen</i>		0		0
Bestemmingsreserve				
Repetitielokaal	0		0	
<i>Totaal bestemmingsreserve</i>		0		0
C. Voorzieningen				
Voorziening groot onderhoud	67.396		67.396	
Overige voorzieningen	22.689		22.689	
<i>Totaal voorzieningen</i>		90.085		90.085
D. Vreemd vermogen op lange termijn				
<i>Totaal vreemd vermogen op lange termijn</i>		0		0
E. Vreemd vermogen op korte termijn				
Overige schulden en overlopende passiva	771.392		577.284	
<i>Totaal vreemd vermogen op korte termijn</i>		771.392		577.284
Totaal credit		2.463.444		2.688.094

FUNCTIONELE EXPLOITATIEREKENING OVER HET BOEKJAAR 2003

	Rekening 2003	Begroting 2003	Rekening 2002
BATEN			
Directe Opbrengsten			
1. Publieksinkomsten	1.259.848	1.150.000	1.346.675
2. Overige inkomsten	7.533	20.000	11.552
	1.267.381	1.170.000	1.358.227
Bijdragen			
3. Subsidie Ministerie van OCenW	2.151.255	2.130.000	2.186.031
4. Subsidie overige overheden	3.147.455	3.100.000	3.045.279
5. Overige bijdragen	15.000	0	12.708
	5.313.710	5.230.000	5.244.018
Som der baten	6.581.091	6.400.000	6.602.245
LASTEN			
6. Beheerslasten: Personeelslasten	625.915	555.000	508.290
7. Beheerslasten: Materiële lasten	745.866	660.500	629.089
8. Activiteitenlasten: Personeelslasten	4.033.456	3.565.000	3.229.122
9. Activiteitenlasten: Materiële lasten	1.646.657	1.639.500	1.596.572
	7.051.894	6.420.000	5.963.073
10. Rentebaten c.a.	19.787	20.000	26.368
11. Afwaardering beleggingen	0	0	0
12. Rentelasten e.d.	0	0	0
	19.787	20.000	26.368
Saldo uit gewone bedrijfsvoering	-451.016	0	665.540
13. Buitengewone baten	38.911	0	34.676
14. Buitengewone lasten	6.654	0	18.160
Exploitatiesaldo	-418.758	0	682.056

Opm. De cijfers van de oorspronkelijke meerjarenbegroting zijn enerzijds aangepast aan de hand van de bekende en de te verwachten trend-bijdragen en hogere recettes, anderzijds aan de met de programmering verband houdende wijzigende uitgaven.

